

УДК 37.013.83:001.895:316.422

Олена КОВАЛЕНКО

**ЗАПИТИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ
ІННОВАЦІЙ В ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ**

У статті розглядається вплив сучасних загальнонаціональних освітянських ідей по створенню нових можливостей для запровадження інновацій в системі освіти дорослих України. Особлива увага приділяється такому аспекту як вплив досвіду західних країн на духовне піднесення української нації та зростання її самосвідомості.

Ключові слова: *традиційна та інноваційна моделі освіти дорослих, загальнонаціональна антикризова інноваційна ідея, порівняльні дослідження у сфері освіти дорослих, запровадження зарубіжної моделі освіти дорослих, освіта впродовж життя, безперервна освіта.*

Нині Україна переходить свій «рубикон». Передусім, мова йде не про авторитарне минуле і демократичне майбутнє української держави, а про межу між двома можливими моделями розвитку суспільства – традиційним та інноваційним.

Сьогодні визначаються конкретні можливості для розвитку як суспільства в цілому, окремих регіонів, певних підсистем (освіта, культура, соціальна сфера), так і особистості. Цьому буде сприяти реформа якої потребує майбутнє України.

При цьому освіта дорослих, науковою термінологією – андрагогіка¹, може перетворитися на фактор успішних трансформацій, сприяти створенню дійсно сучасного цивілізованого суспільства. Саме освіта, зокрема освіта дорослих, чи не основним чином формує принципи консолідації населення навколо національної ідеї, відповідність типу розвитку держави тенденціям світового роз-

¹ Андрагогіка (гр. андрос — доросла людина, чоловік; агогейн — вести) — розділ теорії вчення, що розкриває специфічні закономірності освоєння знань і умінь дорослим суб'єктом учбової діяльності, а також особливості керівництва цією діяльністю з боку професійного педагога. Поняття «андрагогіка» було введено в науковий ужиток в 1833 році німецьким істориком педагогіки А. Каппом [1].

поділу праці, моделі залучення населення до визначення пріоритетів власного розвитку, сприяє визначенню місця розвиненої людини в глобалізованому світі. Насамперед, вона допомагає зрозуміти особистості сенсу буття і сутність власного життєвого успіху та шляхи його реалізації.

Слід зазначити, що ще на межі XIX та XX ст. західні філософи (Німеччини та США) довели, що освіта дорослих повинна формуватись на реальному досвіді, а не на абстрактних, відірваних від реального життя знаннях. Реалізація на практиці цих ідей сприяла перетворенню Німеччини та США на передові світові держави в XX ст. Адаптація цих ідей до японських реалій допомогла створити «японське економічне диво», дати принципово новий імпульс для розвитку держави. Слід нагадати, що вагомим елементом японського дива є «Програма розвитку людини», в якій важливе місце належить освіті дорослих, яка розпочала свій розвиток ще в 1962 р.

Наприклад, завдяки правовим положенням Німеччини з питань додаткової освіти, що містяться в Законі про професійну освіту (*das Berufsbildungsgesetz*), Федеральному законі про освіту (*das Bundesausbildungsgesetz*) і Законі про сприяння працевлаштуванню і професійній освіті (*das Arbeitsförderungsgesetz*) відкрито заговорили про суспільні потреби в кваліфікаційних кадрах і необхідність зміни політики ринку праці. З 70-х років 20 століть з'явилася така можливість в області додаткової освіти дорослих як освітня відпустка (*Bildungsurlaub*), яка надає право, зазвичай 5 днів в рік, пройти професійне або політичне підвищення кваліфікації із звільненням від роботи із збереженням заробітної плати [2, 68].

При цьому за результатами багатьох досліджень, цікавим є те, що в суспільстві виникла реальна потреба в реформуванні вітчизняної науки і національної освіти, вмінні креативно залучати ресурси для вирішення реальних життєвих потреб.

Сучасні перетворення в системі освіти дорослих показали, що в державі і суспільстві, загалом, бажання жити і працювати по новому не викристалізовується, а оформляється до чітких розумінь і реальних програм. Сьогодні українська освіта потребує переорієнтації від традиційної до інноваційної моделі розвитку.

Традиційна модель відповідає стандартам і пріоритетам попереднього розвитку країни, здійснюється на основі залучення можливостей для саморозвитку держави, регіону, соціальної групи, особистості на базі економіки, а також радянського типу політичного і соціального мислення, що залишився як спадщина від СРСР. Її орієнтованість базується на видобуванні сировини, її продажу та обробки на традиційних рівнях, що характерно для 60–80 років XX століття для всіх галузей економіки, які були технологічно консервативними.

Зрозуміло, що на основі традиційної економіки неможливо створити проривні можливості для гідного саморозвитку суспільства, бо воно буде вічно залежати від обмежених природних ресурсів. Без інноваційного підходу² створення сучасних інфраструктур – таких, як інформаційного простору, всеохоплюючих комп'ютерних мереж, оперативного та якісного мобільного зв'язку, ми опинимося в інформаційно-колоніальній залежності. Таку структуру можна створити лише на основі всеобучу перш за все працездатного населення.

Головне в освіті дорослих, на наш погляд, не тільки творче, нестандартне, креативне мислення, а формування навичок, умінь перетворювати у дієдатні результати, передавати набуте багатство молодому поколінню, всебічно формувати та якісно готувати фахівців з науково обґрунтованою філософсько-світоглядною позицією, системно-комплексним мисленням та спроможністю до кардинальних дій у невизначених ситуаціях. Одним із основних завдань освіти дорослих (поряд з вихованням людини) – засвоєння певної суми знань, яка повинна бути, по-перше, достатньою для забезпечення потреб сучасної економіки, по-друге – генерує уявлення про можливість стратегії сучасного розвитку і форми його виявлення не лише в конкретній країні, певному регіоні, а в параметрах реальних змін, трансформацій, на рівні трудових колективів та особистості.

При цьому орієнтація на кількість знань (а не на їх якість) створює залежність того, хто навчається, від кількості знань, того, хто навчає.

Не секрет, що нині домінує модель репродуктивного мислення, яке не передбачає перманентного творчого «вибуху» особистості, та використання найсучасніших інноваційних технологій, наприклад, як використання «SWOT», «Кейс», «СТЕР» аналізу тощо.

Інноваційна модель розвитку системи освіти дорослих потребує принципово нової соціальної культури суспільства, критичного мислення, нової ідеології. З одного боку, це збільшує спроможність суспільства вирішувати нові соціальні, культурні, демографічні, етнічні проблеми. А з іншого, запобігає можливим ризикам та загрозам, розширює шляхи пошуку резервів, механізмів та альтернатив розвитку.

Структурний зміст освіти дорослих передбачає це самовдосконалення, навчання і формування всебічної освіченої людини, яка зобов'язана бути впевненою в істинності обраного шляху.

Освіта дорослих за інноваційною моделлю покликана закладати ті світоглядні підвалини, які дозволяють не просто сприймати світ, що швидко

² Інноваційний підхід – це принципіальне використання методів, засобів та інших інструментів та створення інноваційного продукту, який раніше не існував.

змінюється, але і знайти своє місце та своє призначення в ньому, свої можливості в його оновленні. Фактично змінюється сама філософія освіти. Від освіти дорослих, де базовим елементом є певна фахова освіта, а головним завданням – формування світоглядних цінностей шляхом самоосвіти, очікується нова життєва філософія – філософія незгасаючого віку людини. Дана концепція практично не залежить від геронтологічних ознак віку, а більше має відношення до емоційних і інтелектуальних показників стану особистості.

В утвердженні цієї філософії надзвичайно важливо використовувати набутий гуманітарний потенціал людства, адаптувати досвід інших країн, і перш за все прикмети, риси освіти Німеччини, Скандинавії, інших європейських країн. Цей досвід важливий для нас тим, що він багато в чому запозичений з нашого православного просвітництва, діяльності народних шкіл (Пирогов М.) та народних університетів XIX–XX ст.

Важливу роль при цьому відіграють програми освітянських обмінів, освітянські проекти, спеціальні тренінгові програми з демонстрації моделей і потенціалу сучасного освітянського досвіду. Сьогодні потрібно зрозуміти, що саме освіта дорослих, інтегрована в систему загальноосвітніх програм держави, забезпечує реальний творчий потенціал суспільства, спроможність до модернізацій і створення потужних можливостей для вирішення усіх поточних проблем.

За умов сучасного стрімкого потоку інформації через традиційні засоби освіти дорослих та традиційні технології неможливо адаптувати тих, хто прагне до найсучасніших стандартів. Саме тому виникає потреба в активізації самопідготовки та консультуванні, де домінують інтерактивні технології в навчанні, а для цього потрібні відповідні інструменти: підручники для дорослих, посібники тощо.

Як ніколи контент освіти дорослих потребує поєднання розвитку критичного мислення із формуванням толерантності. Сьогодні в Україні є унікальний шанс, спираючись на конституційний підхід, розробити та реалізувати програму інноваційного розвитку.

Не викликає сумнівів, що ефективність реформ у трансформаційних суспільствах прямо пропорційна готовності людського чинника адаптуватися до нових умов. Темпи перетворень багато в чому залежать від здатності активного працездатного населення перебудовуватися в умовах завершення перехідних процесів та від запровадження ефективної моделі сталого розвитку, відповідно до європейських стандартів.

Без творчих інноваційних підходів у формуванні дорослої людини як співтворця, який відчуває відповідальність за те, що відбувається в його державі, не представляється можливим зробити це, враховуючи при цьому інтеграцію в світовому і регіональному ринках, організаціях і об'єднаннях, закріплен-

ня стандартів сучасної цивілізації у всіх сферах розвитку. Таким чином освіта дорослих перетворюється на адаптаційну систему до стратегічного успіху.

Через це посилюються вимоги до існуючої системи освіти дорослих, в плані визначення кола можливостей та шляхів їх розширення, визначення свого місця і можливостей в громадянському суспільстві (в цьому напрямку Україна вже має адаптерів західного європейського досвіду в особах випускників освітніх програм). Звичайно це розпочинається із запровадження нових технологій та моделей організації навчального процесу.

Важлива функція освіти дорослих – заповнення ринку дорослих. На жаль, Україна ще не має достатнього досвіду щодо запровадження інновацій в інтеграції фахівців до ринку робочої сили. Розвиток освіти дорослих повинен встигати за сучасним розвитком економіки. Для цього потрібні не тільки зміни у матеріальній базі, а й серйозні зрушення у мисленні людей, їх поведінці та спілкуванні. На їхню думку, слід збільшити тривалість навчання та забезпечити конкурентоздатність людини на ринку праці, створити реальні можливості для навчання упродовж життя. Це є важливою особливістю сучасної освіти дорослих.

Показовим у цьому контексті є міркування Ж. Аллака про те, що здатність країн, які розвиваються, отримувати користь від технологічного прогресу залежить, перш за все, від низки освітніх передумов. Інженерно-технічні працівники мають не лише ефективно навчатися, а й плідно працювати за відповідним фахом, створюючи навколо себе інноваційне середовище.

В освіті дорослих важливою є співпраця з університетами, муніципальними органами, роботодавцями по працевлаштуванню своїх випускників, адекватному наданні освітніх послуг для потреб ринку праці.

У багатьох країнах це регулюється законами, відносно прав громадян на забезпечення роботою, та про повну зайнятість населення. Вони діють у більшості розвинутих країнах, таких як Німеччина, США, Росія і інших.

Основна мета цих законопроектів – забезпечити підготовку кадрів та створити інші умови, що сприяють максимальній зайнятості населення й самореалізації людини. Працевлаштування людини розглядається як міра ефективності усіх програм, що виконуються в межах Закону. Повна зайнятість розглядається як показник того, наскільки добре суспільство забезпечує роботою усіх, хто хоче й може працювати. Безробіття з цих позицій виступає як результат збою у механізмі регулювання зайнятості. Основний обсяг роботи з працевлаштування виконують агенції (бюро) зайнятості двох типів:

- державні, що підтримуються урядом, забезпечують безкоштовне обслуговування;
- приватні – отримують певні кошти за послуги по навчанню та працевлаштуванню.

Основними функціями загальнодержавних (федеральних) відомств зайнятості є:

- професійна орієнтація та консультування молоді;
- сприяння в отриманні професійної освіти;
- посередництво при працевлаштуванні;
- трудова реабілітація інвалідів;
- здійснення заходів щодо збереження й створення робочих місць;
- надання матеріальної допомоги безробітним;
- дослідження ринку праці та його професійної структури.

Місцеві відділення та інформаційні центри працевлаштування тісно співпрацюють із федеральними службами зайнятості. Вони безкоштовно допомагають і тим, хто шукає роботу, і тим, хто шукає кваліфікованих працівників.

У всій цій системі важливу роль відіграють регіональні служби, що використовують комп'ютерні засоби для видачі концентрованої інформації про наявність робочої сили, освітніх можливостей, програм допомоги студентам, програм навчання і військової кар'єри тощо. Термінали цих систем розміщені в середніх школах, середніх навчальних закладах наступних рівнів освіти, бібліотеках, центрах професійної реабілітації та службах працевлаштування. Крім того, агенції по страхуванню зайнятості пропонують докладну інформацію про стан ринку праці у відповідному регіоні, про поточний та перспективний стан і умови зайнятості за професіями і галузями, про характер робочої сили і очікувані зміни в економічному житті регіону.

Для окремих груп населення (ветеранів війни, молоді) законодавчо передбачаються пільги при працевлаштуванні, здійснюються спеціальні освітні програми.

Місцеві (муніципальні) агенції працевлаштування, як неприбуткові організації, спеціалізуються на наданні громадянам допомоги у сфері консалтингу, підвищення кваліфікації і пошуку роботи, в першу чергу жінкам, молоді, представникам національних меншин, особам пенсійного віку. Спеціальні бюро з працевлаштування функціонують при багатьох навчальних закладах. Вони укладають, як правило, із роботодавцями довгострокові контракти, і мають належним чином оснащені комп'ютери з базами даних про вакансії, що постійно оновлюються.

Багато інноваційних новин, які викладені в попередніх матеріалах знайшли своє відображення в народних університетах Німеччини, які є провайдерами послуг додаткової освіти, що пропонують величезний вибір курсів і враховують можливість та інтереси максимальної кількості людей, що знаходяться в різних життєвих ситуаціях; гнучко реагують на виникаючі проблеми в суспільстві;

є кваліфіковані, відкриті для інновацій установ освіти, які на практиці застосовують принцип навчання протягом усього життя.

Відповідно до певних умов на рівні освіти дорослих важливо запровадити подібні консультативні пункти, хоча б на рівні пілотних проектів (можливо, здійснені за допомогою донорських організацій), які б могли спробувати акумулювати цей досвід в Україні. На сьогодні, Товариство «Знання» України чи не єдина організація, яка успішно опрацьовує цілу низку проектів в цьому напрямку.

Література:

1. Основы андрагогики: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / Под ред. Колесниковой И. А. — М.: «Академия», 2003. — 240 с.
2. Nuisl E., Pehl K. Porträt Weiterbildung Deutschland: Lehrbuch [Текст] / E. Nuisl, K. Pehl. — Bl.: W. Bertelsmann Verlag, 2009 -72с.
3. Дьюї, Дж. Досвід і освіта. — Львів: Конвалія, 2005. — 99 с.
4. Bar R.B., Tagg J. From Teaching to Learning. A New Paradigm for Undergraduate Education//Change. — 2005. — November-Desember. — P. 13-25.
5. Майборода С. Державне управління вищою освітою в Україні: структура, функції,тенденції розвитку: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління / Українська академія державного управління при Президентові України. — Вид-во УАДУ, 2003. — 308 с.
6. Луговий В.І. Управління освітою: навч. посібник для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності “Державне управління”. — К.: Вид-во УАДУ, 1997. — 302 с.
7. Аллак Ж. Вклад в будущее: приоритет образования. — М.: Педагогика. Пресс / ЮНЕСКО, 1993. — 58 с.
8. Галаган А.И. Университеты в региональных экономических и управленческих структурах США, стран Западной Европы и Японии. — М.: НИИВО, 1994. — 128 с.

Алена Коваленко. Запросы трансформационных инноваций в образовании взрослых.

Статья рассматривает влияние национальных образовательных идей на создание новых возможностей для инноваций в обучении взрослых в Украине. Особое внимание уделяется влиянию опыта западных стран на процессы духовного роста украинской нации, роста гражданского самосознания.

Ключевые слова: образование для взрослых, трансформационные инновации, обучение в течение жизни.

Olena Kovalenko. The Needs of Transformational Innovations in Adults' Education.

The author examines the influence of national educational ideas on creation of a new opportunities for innovation in adults' education in Ukraine. Particular attention is paid to the adaptation of Western countries experience on the spiritual growth of the Ukrainian nation and growth of its identity.

Keywords: adults' education studies, transformational innovations, lifelong learning.